

SLOVENE IJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za vse leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 14. septembra 1934.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Dr. Štempihar Ivo:

Lažidemokracija

Znan je naš zaključek, da je fašistanovščina tak »popravek« demokracije, ki naj zasidra samo tehnični plevel današnje lažidemokracije, onemogoči pa pod odejo formalnega proglašanja demokracije praktične posledice načel resnične demokracije. Dejanska volja fašistanovščine je pokopati vse državljanske svoboščine in človeške pravice vseh onih, ki jih je v razmerju med stanovi preveč.

Fašistanovščinarji pa se ne zavedajo, da je prav njihova mefistofelična taktika mislečemu človeku najzgovornejši dokaz za to, kako pravilna je prava demokracija, kako velika in nepremagljiva propagandna sila tiči v tej slednji. Saj ne bi toliko govorili o svoji zvestobi do demokracije in o večje demokratičnih namerah, če se fašistanovščinarji ne bi dali voditi od občutka, da je prava demokracija res zanič, ne bi imeli prikritih fašistov, temveč bi se tako fašisti, kakor tudi meščanski lažidemokrati vsak čas in pogumno izpovedovali k reakciji. Prav tako bi pa fašisti tudi v takem primeru že davno izdelali do podrobnosti celoten sestav fašistanovščine in ga tudi pojasnili in utemeljili — pred dosegom oblasti.

Res je, da smo doživeli dva in pol poskusa stanovske ustave, ki sta prišla v javnost; tretjega je vrgel naprošeni izdelovatelj baje v ogenj, še preden ga je dokončal, ker je sam prišel do spoznanja, da izdeluje — oslarijo. O objavljenih dveh — mislim na dr. Štefanovičevega v samozaložbi in na dr. Ahčinevega v »Času« — bo še prilike na drugem polemičnem mestu. Tukaj naj samo izrazim, da se da z večjim pridom razmotrivati o taki stanovski ustavi, ki je že uveljavljena (seveda za vsakega poštenega pravnika: samo dejansko uveljavljena), kakor je na primer Dollfusova v Avstriji, za katero lomi kopja dr. Schlesinger v dunajski »Gerichtshalle«, kakor po osnutkih, ki praktično nikjer ne učinkujejo, zlasti še o takih, ki jih je avtor sam že pustil na cedilu (gl. primer dr. Ahčina). Za prakso pa ne pomenita ta dva poskusa nič.

Fašistanovščinarji so ta čas — povedali smo

že, zakaj — v boju s srečnimi posestniki oblasti v meščanskih demokracijah. Fašisti namreč želijo, da se izvestne ustanove današnje lažidemokracije še bolj utrdijo in izdelajo, ostali sistem, zlasti pa osnovni smisel demokracije pa odstrani, in menijo, da so lažidemokrati za takšne novele nespособni. Poskusimo popisati dotične ustanove lažidemokracije.

Lažidemokracija je sestav vlade prav določenih klik, bodisi v državnem, bodisi v pokrajinskih središčih; včasih se uporablja namesto »klike« tudi »loža« in sicer ne vedno po krivici. »Klike« pa so sklopki maloštevilnih, radi gospodarskih zvez vplivnih ali samo toleriranih osebnosti, ki so — čudovito pravilo! — vedno zelo nepopularne. Meščanska lažidemokracija označuje v poslovnih vplivih zasnovano in po poslovnih smotrih delujočo oligarhijo. Vpliv navedenih »klikovskih« pripadnikov temelji v izvenpolitičnem, stanovskem položaju vidnih in nevidnih členov klike, zato avtoriteta lažidemokratičnih voditeljev ne sloni na njih osebni sposobnosti, tudi ne na njih govorniški sposobnosti — kakor misli dr. Štefanovič —, temveč temelji v gospodarski premoči njih podpore ali zaledja. Zaupanje ljudstva — gravamen demokracije — je pri takem stanju povsem izločen faktor, dober samo za nož zoper ljudstvo. Po tej podstavi bo pa jasno, da je klikarjem voditeljski poklic prirojen in ga jim ljudstvo ne sme šele pokloniti. V ta namen bodo lažidemokrati volivno pravico vedno obrnili na glavo. To se pravi, oni bodo volivno pravico ljudstva stisnili v tak pisnik, iz katerega bode votum vedno juha po njihovem okusu, nikdar po okusu ljudstva. In ta recept zato ni Hitlerjeva iznajdba pri prirejanju plebiscitov. Lažidemokracija je formalna demokracija; lažidemokrati so obdržali čisto vse udrihnice demokratične propagande in so kajpada vedno zelo radodarni z ostro kritiko inostranskih reakcij; na tuj račun lahko zelo poceni poudarjajo lastno zvestobo do demokracije. Drugače je v lažidemokraciji sami. Tam bi bil baje celo obstoj države ogrožen, ako bi bilo treba načela demokracije brezizjemno uresničevati. V ta, državi baje koristni namen, bo morebitna ustava

zagotovila vse demokratične osnovne zahteve ter človeške in državljanske pravice v mejah zakona. Ta ustava ne bode imperativ zakonodaje, temveč prožna odskočna deska, s katere je mogoč prav velik skok od načela stran. Če na primer določa taka ustava, da bodi volivna pravica splošna in enaka, ni to nobena ovira, da ne bi se z zakonom uredila volivna pravica tako, da učinkuje vsota glasov ene skupine popolnoma drugače, kakor enaka vsota druge skupine. Lažidemokratična ustava je nekaj povsem pojmovnega, v njej bo prav gotovo določba, da je sodstvo vezano na zakon v formalnem pomenu besede. To namreč pomeni, da se sodstvo ne sme vprašati, je-li zakon sam zase res zakonit, v skladu z ustavo. Zato se pri abstraktnem pomenu ustave razvije v lažidemokraciji režim, katerega ustavnost bo zelo sporna, gotovo pa samo akademična. Lažidemokracijo odlikuje tedaj posebnost, da ima ustava samo pomen lepo vezanega leksikona na vidnem mestu politične knjižnice.

K teoretični ustavnosti v lažidemokracijah je prištet še popolno pomanjkanje demokratičnega duha v meščanstvu; to pomanjkanje bo pa zelo razumljivo, ako seštejemo gospodarski vpliv meščanstva in tako dobljeno vsoto primerjamo z vsoto vpliva kmetov in delavcev, nato pa seštejemo pripadnike meščanskega stanu in ta uspeh primerjamo s številom kmetov in delavcev. Pokazalo se bo obratno razmerje, t. j. na glavo postavljeno razmerje.

Lažidemokracija ni srečna, da govorim v stilu njenih konferansijev, ako ne sodeluje narod pri zakonodaji. Vendar se sodobna demokracija na žalost lažidemokratov še ni razvila do neposrednosti. Da odpomore temu nedostatku demokracije, skrbi lažidemokracija za tako visoko kulturo posrednosti demokracije, da je dosežena njena — navideznost. V lažidemokraciji »izvoljeni« ljudski poslanec se namreč v trenutku izvolitve odtrga od tega ljudstva, postane nadljudski in mu ni treba več skrbeti za drugo, nego za sebe. Poslanstvo je v lažidemokracijah tipična prednja soba pred členstvom v upravnih svetih pridobitnih podjetij, za preskočitev vrstnega reda v lastnem poklicu, za zasedbo plačanih mest brez dela. Ljudstvo odobrava poslančev delo potem tako, da sme na shodih ali sestankih po naprej izbranih »zaupnikih« ploskati, kadar se poslanec sam pohvali.

Janez Kočmur:

Nekaj spominov

(Nadaljevanje.)

Kaj take kadiš zdaj? Od kdaj? Kupil jih gotovo nisi, zastoj jih tudi ne dobiš, kolikor vem,« se je čutil naslednji dan Cankar, obračajoč skatljje zvedavo na vse strani. V torek po nočnem sestanku me ni čakal doma, prišel je zopet sam zgodaj popoldan. »Danes bom pa jaz tvoj mecen,« je hitel žarečega obraza. »Sem že dobil... Schwentner je res fest fant.« — Počakal me je na galeriji. Nato sva odšla. »Si že bil v parlamentu? Se ne? Če ga kot socialist nisi videl, nisi bil na Dunaju... Najbolje bo, če greva takoj. Bova hitro gotova, ker se spoznam... Na vsak način moraš videti kraj, kjer se kuje naša usoda...« Stopila sva v tramvaj in se odpeljala po Thaliji proti Ringu.

V vozu slučajno ni bilo običajnega drenja. Sedela sva lagodno in se nemoteno razgovarjala. Prav za prav je govoril samo on. Na vrsti je bil zopet založnik. Nanj ga je spominjal denar v žepu, ki je bil pri njem redek gost. In nikoli dolgo časa. Videl sem ga že, da je dal revežu desetico in celo krono, če se mu je smilil in ni imel drobiža. O tem bi vedel dosti povedati Rožnik. Če ga je obiskal prijatelj strt in lačen, in je imel cel hleb, mu je dal polovico, in če ga je imel samo pol, je dal vse; kadar ni imel nič, si je izposodil. Kljub vsemu ni nikdar kazal slabe volje, a hinavčil ni; skrbi, ki so ga trle, je razodeval le redkim. »Mene plačuje boljše kakor kogarkoli,« je začel, »dasi pri

mojih delih ne zasluži mnogo; včasih celo nič; vsaj dalje časa ne... Moje stvari gredo le počasi v denar. Pa mi daje še predplačila, da sem mu vedno dolžan. To je njegova politika, ki koristi njemu in meni; vsem. Vedno me priganja. Marsikatera stvar bi izšla dosti pozneje ali sploh ne, če bi ne pritiskal. Večkrat se tudi spreva, pa sem vedno zadovoljen z njim. Ima dober okus, sam določa črke in papir, sploh skrbi za čedno opremo. Naklada je različna: okoli tisoč, ne dosti čez, kvečjemu par sto. Pri tej nakladi ne bo obogatel; jaz še manj. Pa za to sploh ne gre. Stalnih odjemalcev ima okoli tristo. Večinoma društvene knjižnice. Tem kar pošlje. Drugi kupci so največ dijaki in učiteljice. Vesel sem, da me imajo vsaj te rade in me — razumejo. Sploh sem najbolj vesel, da me začena razumevati mladina. Starejša inteligenca kupuje malo, in še ta večinoma iz bahačije, da lahko pokaže na polno knjižnico. Čita me tako ne, in če me, me ne razume. Posamezniki me že razumejo, in ker me razumejo, me sovražijo. Jaz pa zidam, in bolj ko kričim, z večjim veseljem vihtim bič... Če bi še enkrat bil rojen, bi se več ne lotil peresa, če bi mi bilo samo za zaslušek, nak — zopet bi pisal...« Dospela sva. Vstopila sva od zadaj. Vratar je povedal, da ta hip ni seje. Koj na levo so bili klubski prostori socialno demokratične parlamentarne frakcije. Nisva mogla noter, bila je vprav zaupna seja nekega klubskega odbora. Pred vrati sva naletela na Milana Jakliča, s šapirografom pod pazduho, lovečega najnovejše vesti za svojo »Jugoslovansko korespondenco! Zaupal nama je, da ima kakih dvajset bolj mršavih naročnikov. Med tem se je že precej

spraznilo, pa sva zato krenila nazaj proti njegovemu domu.

Stanoval je v izraziti delavski četrti Ottakringa, če je ta izraz sploh primeren, saj je ves ta okraj popolnoma delavski. Hiša pri hiši, morje hiš, saj starih stanovanjskih kasarn, z dolgočasnimi pročelji. Sleherni teh velikanov bi bil drugod palača; a tu — preveč jih je. Ulica za ulico, vzdolž in po čez, v simetriji, ki utruja. Na obeh straneh nepregledne vrste oken, enoličnih, strahotno mrkih. Spodaj prodajalnice, tesne in skromne, komaj za silo razsvetljene. Vmes pohlevne delavnice, mlekarnice, pivnice, kavarne, stisnjene tesno druga k drugi. Enoličnost, ki napravlja še korak truden. In te pošasti goltajo večer za večerom silne množice, da jih naslednje jutro zopet bruhaajo, ko zatuliho sirene. Lenivo enoličnost pretrga le tu pa tam razkošnejša izložba ali široka tovarniška vrata. Še štroptov voz ima tu drugačen zvok, glušeč, brez odmeva. V zraku tišina, kakor grmenje iz dalje, ki je samo v slutnji. Tod zamira korak še lastnemu ušesu neslišno. Od nekod se čuje zamolklo brnenje strojev. Na nočnem nebu se odražajo obrisi mrkih zidov, žareča okna, nad njimi visok dimnik, dva trije, cel gozd, kakor grozeče pesti. Dim, dan in noč, nenehoma; nebo je tod dremotno sivo — nad Ottakringom solnce samo medli. Tu torej domuje on, oblikovalec nove misli, glasnik nove zarje narodu tam doli. Prevzelo me je čudno čuvstvo.

Stopala sva molče po ulicah, ki so tod ožje. Vzravnani, roke v žepu površnika, stopajoč na pete, je metal noge široko vsakeb, zibajoč se desno in levo, kakor da se bo zdaj zvrnil. Korak težak in dolg, da sem ga komaj dohajal. Na glavi

Eno glavnih, če ne najvažnejše načelo demokracije je pravica ljudstva do kontrole uprave, pravica do »čistke«. V lažidemokracijah se to načelo preobrača v intervencionizem, protekcionizem. Zato ju lažidemokracije »prepovedujejo«, istočasno pa širijo prosti spevid uprave v nedogled. V tej kombinaciji pa učinkuje prepoved interveniranja samo navzdol, nikakor pa ne navzgor, in posledica je, da je upravni aparat v resnici izročen na milost in nemilost nezapisani in tudi nepopisni hierarhiji zakulisnih moči.

Načelo prave demokracije je tudi sodniška stalnost, pravilno neodvisnost. Prava demokracija bo celo skrbela za trdno neodvisnost sodstva. Tretja ljudovlada je leta 1871 odložila sodniško neodvisnost za dobo petih let, hoteč na ta način očistiti sodstvo, v katerem je bilo obilo legitimistov, orleancev in bonapartistov, ki so prišli s protekcijo in s krivo hrbtenico na vodilna mesta. Toda Gambetta, ki je znal udušiti tudi delavsko komuno, je s tem receptom dal ravno lažidemokracijam zelo dobro sredstvo, s katerim se da odlagati v nedogled resničnost demokracije.

Parlament lažidemokracije je velika nevarnost za privlačnost demokracije, kajti pred parlamentom brez demokratičnega duha je ljudstvo brez zaščite in moči; zato so člani takih parlamentov vsestransko objestni. Lažidemokratski parlamentari in njih člani so namreč navezani samo nase; njih glavna skrb je obdržati se v svojih svojstvih z vsemi privilegiji teh svojstev; odtod pojav, da se izglasuje v takih parlamentih toliko zakonov, ki so namenjeni za to, da onemogočijo preštevne preslednje v sestavi padlamenta. Lažidemokracije se pa vneto branijo, da bi parlamentom natovorile kako ustavno kontrolo. In če naj lažidemokracija utрпи sramoto, da ustanovi ustavno-nadzorstveno instanco, bo že poskrbljeno zato, da bodo člani tiste instance odvisni od — glasovanja parlamenta. Lažidemokracije ne prenašajo sankcij ustavnosti, polna usta pa imajo o ustavnih poročilih.

Po teh primeroma navedenih znakov lažidemokracije bo vsakomur razumljivo, da so njene vrline po krivici agitacijski material fašistanoščinarjev za dejanski boj zoper demokracijo, kajti dotaknjene vrline lažidemokracije morejo biti samo agitacijski material za demokracijo. In čeprav se čuje paradoksalno, nam bode lažidemokracija — vseeno, kje je — zgled, na katerem bo treba iskati potov v resnično demokracijo. Dialektično moramo torej pričeti v izhodišču, ki je tudi izhodišče fašistanoščinarjev za demontiranje demokracije. Na ta način smemo upati, da nam že samo izhodišče bodočih izvajanj pripomore dokazati, kako lahko je izvesti v obsevu prave demokracije pravi pokliki vpliv kmeta in delavca, zlasti ker gre stanovščinska smer za tem, da uniči sploh vsak stanovski vpliv kmeta in delavca.

»Slovenija« je sicer baje »manj znani list, ki ga bere le ozek krog izobraženstva«, in je v »Evropi« res nimajo. Ker pa je v pomenu, ki je za slovensko izobraženstvo nekoliko hudomušen, gornja ugotovitev kljub kislosti upravičena, bodi povedano, da tvorijo meščanski kader stanovščinarjev po večini tisti, ki spadajo v izobraženstvo manj, nego v meščanstvo. Toda ker je le na podstavi resnične demokracije in priprane borbe za resnično demokracijo možna tudi iskrena in uspešna borba za »pravice slovenskega naroda«, je prekleta dolžnost vsega pravega slovenskega izobraženstva, da stoji na strani ljudstva, med katerim živi, t. j. kmeta in delavca. S tem bi — mislim odpravil zelo neresno začudenje »bolj znanega« lista, ki je že po par mesecih izhajanja zapravljal prvotni mik zdravega prepiha v neprezračeni politični izbi dravske banovine in dravcev, namreč začudenje, da se »Slovenija« ne bi smela zaganjati v gibanje, ki se baje edino bori za pravice slovenskega naroda. In odmev, da mi je dr. Stefanovič poslal sicer že znani svoj »Ustavni načrt stáleške države«, najbrž, da se prepričam o svojih zmotah, ne kaže ravno, da bi bila »Slovenija« tako zelo manj znani list.

*

Nevarnost „tretjega rajha“

Avstrijsko vprašanje se v evropski mednarodni politiki čimdalje bolj zapleta, kar povzroča zlasti v srednji Evropi trenja, da razpadajo stare vezi in nastajajo nove, ne da bi se s tem zmanjšala nevarnost daljnosežnih posledic. Če bo srečno rešeno avstrijsko vprašanje, bo ta nevarnost izginila in se bodo sprostile zdrave sile za ozdravljenje v duhovnih zmedah blodečega evropskega človeka v zmislu demokracije, svobode in pravičnosti.

Nemčija, ki je na vzhodu zadela ob neprebojni slovanski zid, je cilj svoje politike usmerila na meje velikobritanskega imperija v Aziji. Geslo »Drang nach Süden« je začrtalo svojo pot čez bivšo Avstro-Ogrsko, Balkan in Turčijo. S tem je Nemčija zagospodarila predvsem nad usodo pogermanjene bivše podonavske monarhije, kar se je posebno očitno pokazalo med svetovno vojno v notranji raznarodovalni in prehranjevalni politiki 1915, ko je Bethman-Hollweg tudi za ceno, da se bivša Avstro-Ogrska razkosa, ponujal na račun tujega ozemlja Italiji južno Tirolsko, desni breg Soče, italijanski značaj svobodnega mesta Trsta in ključ Jadranskega morja v Albaniji. Kljub temu, da je vojna stiska centralnih sil opravičevala vi-

soko ceno, Nemčija niti za tuj račun ni hotela odstopiti slovenskega ozemlja in hrvaške Dalmacije. Vprav iz ozirov na Nemčijo in na njene imperialistične težnje se je Avstro-Ogrska branila celo tega, da bi vsaj upravno pridružila Dalmacijo k »troedini kraljevini hrvaško-slavonsko-dalmatinske«, čemur so proti svojim resničnim koristim nasprotovali še Madžari, naravni zavezniki predirajočega germanstva proti Slovanom. Tej nemški ekspanzivni politiki so pomagali razni »Volksrati«, »Schulvereine«, »Südmarke« in številna nemška gnezda po slovenski Koroški in slovenski Štajerski, ne izvemši Kranjske in Primorja.

Bolj kot Viljemova pa je danes nevarna Hitlerjeva Nemčija, ker ima na svojem potu slabotno Avstrijo z vodenično, nabrekli glavo, Dunajem. Ko pade Avstrija pod hitlerizem, je na vrsti slovensko in dalmatinsko ozemlje, čez kateri je odprt dohod k Avstriji. In zato vsako teritorialno povečanje Nemčije na jug ali duhovno zusužnjevanje Avstrije po hitlerizmu pomenja podvojeno oslabitev odpornosti slovenstva in hrvaštva na njunem izpostavljenem ozemlju in toliko močnejši germanski sunek na Balkan, kjer še niso zamrle vse simpatije za Nemčijo.

črn, okroglo vtačen, nizek, širokograjen klobuk. Površnik je opletal za njim kakor zastava na vetru. Košati, v dveh vitkih lokih privhani temnoplavi brki so mu jemali videz vsake gosposkosti; po vsej svoji zunanosti je sličil prej rokodelcu kakor razumniku. Drobo vitkost je podedoval najbrž po očetu, krojaču, a glava je spominjala na trši poklic. — Pred hišami kopice otrok — znak delavskih stanovanj. Delavci se vračajo z dela, kolona za kolono, nepregledne vrste, z obeh strani ulice; vedno več jih je, kakor da rastejo iz tal. Reka delavskih bluz, temnih srajc, od ognja in dima potemnelih obrazov pod črnimi čepicami. Vmes pisana ženska krila, mlade delavke prožnega koraka in trudno se premikajoče starke. Trop, trop, trop! udarja na uho od vseh strani. V zraku zadiši po olju, dimu in znoju. Delavski Dunaj!

»Je še daleč?« pretrgam molk. »Si truden?« — »Ne; ampak...« »Vem,« me prekinem, »vafjen si ljubljanskih razdalj. Tam bi bila zdaj že na Posavju... Tu stanujem ceneje in — mir imam. Semkaj se zaleti kvečjemu kakšen študent ali prijatelj... Zdalji vidiš, da Ring še ni Dunaj in — Prater tudi ne. Pravi Dunaj je v predmestjih...« Imel je prav: Pravi Dunaj sem spoznal šele zdaj... tisti Dunaj, o katerem sem bil že toliko bral in se navduševal nad njim. Tu zasluči človek še v samoti bližino silnih množic, začuti utrip strojev, objame ga nekaj neznanega. Množice hité mimo, nikogar ne poznaš, a vendar se ti zdé vsi tako blizu, da bi mogel stopiti k slehernemu: »Pozdravljen! Poznam te... nekje sem te že videl...« Spomnil sem se delavcev, potujočih skozi Ljubljano. Prihajali so in odhajali, s trebuhom za kruhom — na sever, na jug. Komaj smo se bili prav

spoznali, že je prišlo slovo. Naprej, naprej, za kruhom; delavec nima domovine... Vselej nam je bilo, kakor da odhaja prijatelj, ki ga že davno poznamo; z vsakim je odšel kos naših misli, del našega hrepenenja. In ko se nenadoma sami znajdemo v vrtincu tujine, se nam zdi, da gledamo v množici, ki nas obdaja, tiste svoje davne sanje. Prevzame nas čuvstvo osamelosti vrvež postane šepet samotnega gozda, misli se sprosté. Človek gleda in strmi, strmi zamaknjen, kakor na krovu ladje v mimo bežeče kraje. Zajame ga in se komaj zave, da je sam del celote.

»Tu stanujem,« se ustavi in ošine hišo z glavo. Čitam: »Lindauer-Gasse 28.« Hiša sliči po pročelju in notranjščini tipu popotresnih stavb v Ljubljani. Ozka veža, kamnite stopnice z železno ograjo. Lahko bi jo postavil na Bleiweisovo cesto, ne da bi jo kazila. A tu je stanovanjska kasarna. Nadstropja se več ne spominjam. Brez trkanja me povede v kuhinjo, odtod v gospodinjsko sobo. Ta je sedela za mizo in šivala. Okoli ležeča tkanina in izgotovljena roba je izdajala šiviljo kravat. Spotoma jo povabi v svojo sobo, ki je imela vhod iz gospodinjske. Sobica je merila v dolžino kakih šest, v širino pa ne dosti nad tri metre. Ob daljši steni nasproti vratom, levo proti oknu majhen pisalnik, tako da je padala svetloba pod roko od leve strani. Na drugem koncu stene v kotu postelja z nočno omarico. Ob vnožju umivalnik z ogledalom, med tem in pisalnikom nizka polica s knjigami. Ob steni nasproti postelje omara za obleko, levo od vrat zofa, sredi sobe mizica s stoli. Vse preprosto in snažno, vsaka stvar na svojem mestu; nič ni spominjalo na domovanje bohema.

(Dalje prih.)

Prav s teh vidikov moramo Slovenci braniti, dvigati in gojiti svojo slovensko narodno zavest, da se ne vgnezdijo med nas zopet nemčurstvo, ki ob hitlerjanskem pogonu danes čedalje bolj bohotno cvete. V Mariboru pa tudi v Celju in Ptujju danes ni dobiti prostega stanovanja. Zdi se, kakor da se je na bregove Drave priselil ves germanski štab hitlerjevske ekspoziture za »Drang nach Süden«. Ne odrekamo jim začasnega azila v naši državi, toda poleg materialne razorožitve zahtevamo, da je Nemeč, ki je pribežal k nam na našem ozemlju tudi duhovno razorožen, ker ni nevaren samo sosedi državi, marveč in prav tako tudi nam samim.

Veseli nas, da so naši bratje na Koroškem, v sosedni Avstriji, pravilno razumeli trenutek, ko so nemčurji in priseljeni Nemci na slovenskem Koroškem zanetili hitlerjevski upor, da ni noben zavežen koroški Slovenec niti z mezinem genil v korist narodnosocialističnim tolpom. Upamo, da vlada na Dunaju pravilno ocenjuje državljansko zvestobo koroških Slovencev, ki zdaj za trdno pričakujejo narodno samoupravo in nemoten razvoj svojega jezika v šoli, uradu in cerkvi. Zvestoba za zvestoob! Ne bi bilo prav, da bi mi svojim bratom, če se jim dajo pogoji za narodni in kulturni obstanek v sosedni državi, vsiljevali irendentizem. Naša duhovna skupnost bo s tem le pridobila, če bodo naši od nas umetno ločeni bratje narodno, kulturno in socialno zadovoljni, četudi v drugih državnopravnih razmerah. Mi jim to zadovoljstvo v polnem obsegu privoščimo kakor samim sebi, to pa tembolj, ker nam je mnogo ljubša kakršnakoli samostojna Avstrija s Koroško, kakor pa kakršnakoli, najmanj pa hitlerjevska Nemčija ob naših mejah brez Koroške. Za ceno, da dobimo slovensko Koroško v naše državne meje, ne bomo prodajali svoje narodnostne varnosti. Presveta nam je naša slovenska zemlja in presveto nam je naše narodno ime, ki mu je zasnova v pozitivno-vernem ljudstvu, da ga ne bi branili proti paganskem hitlerjanstvu, ki mu je sirovji nacionalistični imperializem edini in pravi bog.

S tega stališča smo narodni Slovenci svojim zavednim koroškim bratom močno hvaležni, da se niso dali preslepiti od hitlerjevskega gibanja. Od dunajske vlade pa pričakujemo, da nagradi svoje zveste državljane slovenske narodnosti s popolnim priznanjem njihovih pravic, s čimer bo najmočnejše utrdila svoje meje in v zadovoljnih Slovenceh našla vedno krepko oporo v svoji državni politiki. S svoje strani pa ji zagotavljamo, da že zaradi obrambe svoje narodne zavesti ne bomo trpeli nemčurjev in poturic ali hitlerjevskih zaplečnikov med slovenskim ljudstvom, ki bi javno ali tajno pod krinko lažnivega prijateljstva pripravljali vsenemškemu imperializmu pot čez naše ozemlje na jug in vzhod. Če nihče, Slovenci poznamo te volkove v rjavih srajcah in jih moramo poznati.

Od naše žilave življenjskosti bo pravična Avstrija v zadovoljnih koroških naših bratih imela krepko oporo proti napadom narodnosocialističnega besnila, prav tako pa bomo tudi na ti strani državne meje ovirali nevarno razrast hitlerizma in fašizma sploh. Zato odklanjamo mnenje dunajskega časopisja, kakor da bi Slovenci dajali potuho hitlerjevskim tolpom, ki prebegavajo na naše ozemlje. Slovensko ljudstvo je gostoljubno, odklanja pa početje, ki so ga pribežniki zagrešili v Avstriji, ali bi ga hoteli nadaljevati pri nas v kakršnikoli obliki, ker je to početje nevarno tudi našim narodnim koristim.

Avstrijsko vprašanje, od čigar rešitve v podporu proti Veliki Nemčiji, glede na slovensko ozemlje, ki je v prvi vrsti prizadeto, če Avstrija podleže hitlerizmu, zavisí tudi naš narodni obstanek, je na srečo to vprašanje izredno važno ne le za prihodnost srednje Evrope, marveč tudi za vse evropske velike sile in njihove zaveznice. Le-te na srečo vedo, da je samostojna Avstrija neprecenljive vrednosti za mir v Srednji Evropi. Najprimernejše bi bilo, čemur se odločilne osebnosti na Dunaju menda ne bi upirale, zlasti to, da se Avstrija »pošvicari«, t. j. nevtralizira po zgledu Švice, pri čemer naj bi Koroška imela svoje »kantone« z državnopravnim značajem po gospodarskih enotah. Slovenstvo na Koroškem ima namreč v sebi ne le kulturni, ampak tudi svoj socialni in gospodarski pomen. Koroški gorski predeli s svojimi jeziki in dolinami so kar ustvarjeni za živahen tujski promet, od tega pa zavedni slovenski koroški živeli nima danes prave koristi, ker gre vsak boljši dohodek v žepe nemčurjev in priselnikov, ljudstvo pa je nezadovoljno in v pomanjkanju.

»Pošvicarjenje« Avstrije pa bi imelo to dobro stran, da bi dvignilo in poglobilo avstrijsko državno zavest proti vsenemški propagandi, ker bi vsak »kanton« skušal zadovoljiti iz svojega vse svoje potrebe in v okviru svojih prirodnih bogastev. Tako zvano načrtno gospodarstvo bi se porazdelilo samo po sebi, brez zunanje sile, na vse kantone. Ponekod bi se razvijala živinoreja, drugod tekstilna industrija, spet drugod železarstvo, rudarstvo itd. Izmenjava dobrin bi se vršila brez centralističnega vladnega pritiska neposredno med »kantoni«. Umetno po bivši petdesetmilijonski monarhiji nabuhla dunajska prestolnica bi se olajšala svojega »balasta«, ker bi se industrijsko de-

lavstvo razselilo v pravem razmerju po vsej državi. Najtežji problem v notranji ureditvi Avstrije je vprav to, ker zavzema prestolnica skoraj tretjino vsega prebivalstva. In ta tretjina ima povsem nasprotno lice in bistvo kot ostalo prebivalstvo. Zato prestolno okolje ne more oblikovati svojega človeka po vsedravnih smernicah, ki morajo že iz fiskalnih razlogov upoštevati tudi interese pokrajin. Samostojni »kanton« bi avstrijsko državljansko zavest okrepili, da ji ne bi bil nevaren ne rdeči Dunaj ne hitlerjevski Gradec ne hajmverovska Tirolska ne slovenska Koroška, ker se enotnih vajeti ne bi moglo polastiti nobeno tako imenovano ad hoc gibanje.

Nad »pošvicarjeno« Avstrijo, ki bi jo varovale evropske države z vso svojo oboroženo močjo, bi si tudi Hitler polomil zobe.

Obenem pa bi s tako rešitvijo bil dokončno krepko zataknjen zapah vsem političnim vplivom in spletkam od zunaj, medtem ko bi imela Adrija dvojno verigo pred germanskim navalom.

Dobro se zavedamo, da ne bomo diplomatom prizadetih držav s tem našim sestavkom zasolili možganov. Je pa naša dolžnost, da svojemu narodu prikažemo v pravi podobi, kako nevaren je za naš narodni obstanek hitlerizem in »tretji rajh«, ki ga zlasti na svojem ozemlju moramo tudi začasnemu gostu odločno odsvetovati. Imamo za to, da je demokracija, ki je v njej soobsežen v dovoljni meri tudi stanovski poudarek, da se ne izmaliči v plutokracijo kapitalističnih stanov, edino zdravilo proti sedanjim krizi preoblikujočega se človeštva. Noben nacionalizem nam ne bo prinesel odrešenja, ker je v vsakem več ali manj mika za fašizem v tej ali oni obliki. Fašizem je pa nasprotje demokraciji, smrdljiv izcedek tvora, ki ga je treba izžgati na vsakem organizmu, da se ne okuži zdravo jedro, ki naj samo iz svoje notranje sile izleči bolezen, narodna vprašanja pa naj se pravično uredijo s sodelovanjem ljudstva.

Fran Radešek.

Novi list, „Jutro“ in prenašanje težkih materialnih bremen

Ustanovili so nov list. Ustanovitelji pravijo, da bodo zastopali načela JRKD, torej natančno ista načela, kot jih zastopa in zagovarja »Jutro«, in res ne vemo, zakaj bi jim ne verjeli. Saj so zbrani ljudje okoli njega, ki se po značaju, preteklosti, politični ambiciji še malo ne ločijo od ljudi okoli »Jutra«. To se pravi, nekaj razločka bo že med njimi, sicer vendar ne bi bili šli tako široko narazen. Toda ta razloček gotovo ni nobene načelne narave. Zato o načelih ne pričakujemo besede. Če kaj, bodo leteli kvečjemu očitki o škodljivih neljudski politiki, korupciji, protidržavnosti, mlačni šestojanuarskosti in podobnem z obeh in na obe strani. Mi izjavljamo že vnaprej, da bomo radi obe ma verjeli, že zaradi objektivnosti.

Novice o novem listu so krožile že dolgo naokoli. Gluhec bi jih ne bil mogel preslišati, pa da bi jih bilo preslišalo »Jutro«, samozvani najbolje informirani list. Vendar je dolgo trajalo, preden je prišlo do sape spričo tega nezaslišanega atentata na svoj naročniški kader. Saj že tako le s težavo diha,

»Jutro«, s težavo se mu je posrečilo upihniti nekdanjemu »Jugoslovanu« luč življenja, spričo enoličnosti političnih misli njegovih generalov ga odlagajo zehaje in odpovedujejo umsko najbolj skromni naročniki — nak, zdaj pa še takle napad nehvaležnežev, ki jih je »Jutro« še pravkar, tako hvalilo.

To vendar ni mogoče! To vendar ni verjetno! Ko pa je stvar navzlic temu postala verjetna in mogoča, se je moralo tudi »Jutro« zganiti. Kajti naj bo novi list še tako neznaten in majhen, eno je gotovo: kolikor bo imel naročnikov, pojdejo samo na njegov račun. Če pa začnjenja segati zadevščina v blagajno, postaja stvar resna in marsikatero tiskane besede vredna.

Ko je nazadnje »Jutro« prišlo do sape in našlo besedi, jih je našlo takoj za celo ploho. Takole se iztiskuje:

»Programatični del vabila je zelo nejasen in lahko zavaja v zmoto. List se hoče na eni strani predstavljati za glasnika ideologije JNS, na drugi strani pa se napoveduje kritika njene politike. Novi dnevnik se predstavlja kot brezkompromisni pobornik neke precej megleno izražene jugoslovenske državne in nacionalne misli (načela državne in narodnega edinstva, ki je osnova programa JNS in vse državne in nacionalne politike, nismo našli napisanega), a istočasno hoče biti svobodna in neodvisna tribuna. To so neiskrenosti, ki ne vodijo k dobremu.«

Seveda ne vodijo k dobremu! O, »Jutro« že veli! Kajti težko mu je in denarja potrebuje:

»Če bi se... našli rodoljubi, ki bi bili pripravljeni deliti v današnjih časih težko materialno breme izdajanja nacionalnega časopisja, konzorcijalisti lista »Jutra« bi jih gotovo z veseljem pozdravili. Izpolnitev našega časopisja po obsegu in vsebini bi bila res vredna žrtve.«

Aha, torej: delite naše »materialno breme«, ali bolj po domače povedano, plačajte, pa nam bo »vsaka spopolnitev v tem oziru dobrodošla«.

Ali ni to dovolj jasno, da mora razumeti vsak narodni prosvetnik kam pes taco in »Jutro« roko moli. Torej vanjo z desnico, pa magari tudi z levico, samo da bo nekaj »materialnega bremena« notri.

Če pa ne sežejo s primerno materialno obremenitvijo v »Jutrovo« roko, se bo slabo godilo njim in »javnosti«:

»Nacionalni ljudje so danes že preobremenjeni z narodnim davkom in mnogo bi bilo, zahtevati od njih, da zopet plačujejo račune za nezrel eksperiment. Izkušnja uči, da se slična podjetja, kakor je sedaj nameravano, končujejo s političnim fiaskom in gospodarsko katastrofo, ki jo mora potem naredko likvidirati javnost.«

Ta skrb za javnost stoji »Jutru« posebno dobro k licu. Navdaja ga pa skrb tudi za posamezne »trezne, pametne in lojalne može«, ki so se ne da bi njega vprašali »angažirali za akcijo« in ki bi jih rad rešil nesreče. Zato priporoča ustanovitljem novega dnevnika, če že res hočejo vztrajati v svoji slabi nameri:

»naj stvar izpeljejo s čistimi računi in naj zagotovijo pred vsem finansierja, ki bo dal garancijo za kritje težkih izgub, katere so danes neizogibno zvezane z ustanovitvijo in razširjenjem vsakega časopisa, a kaj šele dnevnika.«

Klasičen pa je konec »Jutrovih« trpkih premišljevanj:

»Morda bo kdo prišel, pa rekel, da smo vse to napisali iz bojazni pred obetajočo se »konkurenco«. Toda »Jutro« je v svoji nesebični borbi za narodno in državno idejo in za napredno misel izvojevalo toliko odločilnih bitk in bilo tako požrtvovalno v službi javnih interesov, da je vzvišeno nad vsakim takim prigovorom.«

Nak, tu se pa ne da prav nič reči! Prav res, vsaka izrečena beseda bi samo oslabilo živo resničnost.

Kje je časnikarska odgovornost?

(Odgovor »Prelomu«.)

»Prelom« je priobčil v svoji zadnji številki članek z naslovom »Zgaga in zdražba«, čigar kratka vsebina je približno tale:

Tak je naš ljubi slovenski narod. Obremenjuje ga alkoholizem, znani smo po vsej mili domovini kot denunciantje in intrigantje, in kot tretje zlo nas duši nagnjenje k zdražbarstvu in zgagarstvu. Ko je narod na robu prepada, se rodi pravo odrešilno, ljudsko gibanje — bojevniško. Tedaj pa se pojavijo neki napihnjenici, ki iz užaljenega samoljubja, ker jih svet ne upošteva, begajo ljudstvo, ker jim prirojena zloba in zavist ne da miru. Ti pisuni vihte peresa in čakajo o diktaturi in demokraciji, o razliki med Slovenci in Jugoslovani, ker resnega dela ne poznajo in sedeč udobno za pisalno mizo ne vidijo, kako narod trpi in tisoči poginjajo lakote. Mi mladi ljudje smo vseh teh preprirov siti, nam se gabi, da ti ljudje nimajo drugega cilja, kot sejati zgago in zdražbo, nas ne zanima njih teoretiziranje in dlakocepstvo, nas čakajo drugi problemi, nego prepri o svetovnem nazoru in narodnjaštvu, nas skrbi naša bodočnost, nas muči skrb, kaj bo z našo domovino, če vse te

zgagarije ne bo konec. Ogorčeni smo, da ni človeka, ki bi takega malkontentnega pisuna prijel za vrat. Ko bi se takemu nergaču vsaj kaj hudega zgodilo potem, ko se je otrešel svojega strupenega jezikanja. Ti prenapeti zdražbarji pa naj se zavejo, da smo mi mladi ljudje v svojem impulzu včasih zelo nepreračunljivi; kadar enkrat prekipe, nas nihče ne ustavi. Ko spoznavamo našo slovensko zgodovino, ko slišimo o »svetlih« imenih narodnih mož v vsej njihovi malenkosti in pritlikavosti, se čudimo, da je slovensko ljudstvo vse to trpelo, da se ni našel človek, ki bi bil z energično roko obračunal z njimi. Vročekrvni smo in razgrete glave. Vendar čakamo in se pripravljamo na obračun. In ko bo nekega dne vsega dovolj, pa bo, kar bo, bomo pač udarili nekoliko in pomedli z vsemi temi nergači, kakor se ukroti lajajoči pes.

Približno v tem tonu je napisan ves članek. Avtor je podpisan, vendar nas ime pisca tu ne zanima. On nastopa tu kot zastopnik nekega tipa »borcev«.

Z vso pravico pa vprašujemo uredništvo, kako je mogel ta članek iziti v »Prelomu«? Po vsej pri-

liki meri na »Slovenijo«, pa če bi meril tudi drugam, bi se morali ustaviti ob tem primeru nebrzdanega pisanja, ki uvaja metode kritike in boja, proti katerim se morajo združeno boriti vsi resni časnikarji. Ta članek nas spominja na pisanje bivše Orjune. Nismo zlahka brali bolj prostodušne izpovedi skrajnega političnega primitivizma in bolj nebrzdanega izliva politične strasti. Niti v dobi najgršega medsebojnega boja klerikalcev in liberalcev nismo srečali takega pisanja. Ali ne zagovarja »Prelom« s takim pisanjem način političnega boja, ki je hujši nego teror, proti kateremu se bori? In proti komu se obrača ta boj? Proti rojakom, ki so se borili proti današnjim razmeram, ko je mnogo današnjih borcev še molčalo ali se sončilo v milosti mogočnikov, katerim danes napovedujete boj. Gospodje okrog »Preloma«, vaša moralna dolžnost je, da se opredelite nasproti takemu pisanju, sicer nosite odgovornost za posledice. Blazna je misel, da po tej poti združite kdaj vse poštene in zavedne Slovence in skupni borbi za lepšo bodočnost, kar pravite, da je vaša naloga. Se je med slovensko inteligenco nekaj duhovne kulture in čuta odgovornosti za javno besedo. Dobro veste, koliko je v vaših vrstah ljudi, ki stoje po svojem mišljenju stokrat bliže nam, nego piscu tega članka. In to so vaši najboljši ljudje in najjasnejše glave. Vi poznate dobro mišljenje ljudi, ki stoje za našim listom, vi poznate naše čiste in nesebične namene, vi veste, da lahko jutri nastane položaj, ko bomo prisiljeni se skupno boriti. Zato se ogorčeno vprašujemo, kako se sklada z vašo uredniško odgovornostjo in vašim naziranjem o časti, da dopuščate, da nas poljuben človek v vaših predalih imenuje v isti sapi z najbolj zavženimi elementi v našem narodu. Vi dobro veste, da se ni nihče tako odločno kot mi boril proti hlapčevski miselnosti v našem narodu, iz katerega izvirajo pojavi, kakor je ovadustvo, in vendar dopuščate, da nas mlad človek, ki ne razume naših prizadevanj, postavlja v eno vrsto z najbolj ogabnimi pojavi v naši preteklosti in sedanjosti. Vi veste, da se nihče bolj kot mi ne trudi, da bi se ustvarili pogoji za skupno borbeno fronto vseh zavednih in poštenih Slovencev in da dejansko predstavljamo preko vseh načelnih razlik edino vez med desnico in levico, da imamo edino mi med svojimi so-mišljeniki zastopnike vseh naziranj in vendar dopuščate, da nas mlad človek, ki političnega položaja ne razume, obmetava z očitki zdražbarstva in zgagarstva. Prav vaš list grozi nam, ki nismo nikjer rinili v ospredje kljub svoji čisti narodni preteklosti, ki smo stali ob strani in morali gledati in prenašati, kako so krošnjariji z nacionalizmom in se v javnem življenju uveljavljali ljudje, katerih narodna preteklost ne prenaša svetlobe kritike. Da, mi vam s svojo kritiko nismo prizanašali, in vi ste se hudovali, vendar veste, da so bili naši nagibi čisti, in priznati morate, da naša skrb ob pogledu na razne ljudi v vaših vrstah ni bila neupravičena. Ali ne dokazuje članek, o katerem govorimo, sam, kako različna naziranja se vzporedno uveljavljajo v vaših vrstah? Nikdar pa nismo pozabili, kje je glavna fronta naših nasprotnikov in smo vedno razlikovali med vami in njimi. Zato z vso upravičenostjo zahtevamo isto od vas. Svoje načelno stališče glede fašizma, diktature in demokracije pa bomo neizprosno zastopali, ker brez jasnosti v teh zadevah se mora zrušiti ves napor slovenskega naroda za lepšo bodočnost. Od nazorov vašega člankarja do našega stališča ni mostu. Politični primitivizem, politična nezrelost in lahkovernost se je strahotno maščevala nad slovenskim ljudstvom, in zato ne bomo nehalno učiti naših ljudi politične abecede. Brez politične jasnosti ne bomo doživeli, da bi Slovenci kot narod kdaj nastopili z enotno voljo in enotnim ciljem. Vse govorjenje o »ljubem našem narodu« o »mili naši domovini« ostane brez te jasnosti fraza. Če jo slišimo se nam zdi, ko bi se nam nekdo posmehoval.

S člankarjem samim ne bomo polemizirali. Zavarovati se moramo samo proti temu, da kdo take nazore oznanja kot nazore in mišljenje slovenske mladine, zlasti še intelektualne. Da, nekaj je te mladine, pri kateri srečavamo slično miselnost, to je mladina ekstremno nacionalistične, odnosno fašistične smeri, ki pa je številčno in intelektualno šibka.

Naš list se je rodil iz žive potrebe po glasilu, ki bi preko vseh razlik v miselni in politični usmerjenosti združeval vse rojake v eni veliki veri v lepšo bodočnost in v borbi zanjo. Zato ga podpirajte in mu nabirajte naročnikov.

Ta slovenska mladina je zato proti vsakemu slepomišljenju v načelnih političnih vprašanjih, ona sicer odlaknja staro ločitev duhov, kakor jo odklanjamo mi, a zahteva v gledanju na našo narodno vprašanje popolno jasnost. Zato odklanja vsak nezrel romantizem v politiki, zato se zaveda, da je vprašanje političnih sistemov, kakor je diktatura ali demokracija, bitnega pomena za narod. Ta mladina — in to velja za vso zavedno slovensko mladino od skrajne desnice do skrajne levice — se z vso jasnostjo zaveda, da naših krušnih vprašanj, našega gospodarskega in socialnega vprašanja ni mogoče rešiti brez upoštevanja naših na-

rodnopolitičnih težnj, in vidi golo frazarjenje v tem, če kdo kriči, da je potrebno, da imamo prej kruha in jela, potem se šele lahko prepiramo o drugih vprašanjih. Ta mladina označuje vsakogar, ki ne vidi ali ne priznava tesne povezanosti nrodnopolitičnih vprašanj s socialnimi in gospodarskimi, za političnega demagoga ali političnega analfabeta. Kdor kaj drugega trdi o naši mladini, ta je prespal razvoj zadnjih let. Nam daje prav zavest, da je mladina za nami, najboljša potrdilo, da smo na pravi poti. Kolikor ni naša mladina jugo-

OPAZOVALEC

Odlomki iz zanimivega pisma

Gospod

Vladislav Fabjančič,
mestni arhivar, uredništvo »Preloma«,
Ljubljana, Kolodvorska ulica 8.
Velecenjeni gospod arhivar!

Povod, da Vam pišem je dvojen.

V petek, dne 31. avgusta t. l. me je naprosil za razgovor člen Vašega glavnega odbora pri »Boju« in mi pojasnil z ozirom na moje prispevke v »Sloveniji«, da je »Boj« opustil stanovsko idejo, ker se je prepričal o njeni nevzdržnosti, nadalje, da očitam »Boju« po krivici fašistične namere, končno, da bi me »Prelom« rade volje sprejel med svoje sodelavce in hvaležno objavljaj, kar bi mu poslal, ker se uredništvo, oziroma glavni odbor, brezuspešno trudi dobiti sodelavce med ljubljansko inteligenco.

Ta član je bil g. Š., ki Vam bo vse to potrdil.

To, da »Boj« ne propagira več stanovščine (temveč samo še stanovska zastopstva, kar je pa po mojem občutku samo omiljeni izraz za isti cilj), sem čul tudi že od drugih opazovalcev, dasi »Prelom« tega odstopa od programatične izjave, proglašene v Kranju, še ni javno razglasil. Kar se pa tiče mišljenja, da sem storil »Boju« krivico, ko sem na njegov rovaš domneval fašistične namere, Vas vljudo prosim, da kot glavni tajnik »Boja« in kot podpisani urednik »Preloma«, izvolite pazljivo prečitat članek g. J. Čučka v št. 34 »Preloma«, ki nedvoumno preti z batinami onim zdražbarjem in zgagarjem, ki so drugačnega mnenja, nego bojovníki, in si upajo to svoje oddvojeno mnenje povedati. Dovolim si tudi opozoriti na tisto uredniško zaobljubo, po kateri se je »Prelom« odpovedal širiti ideje gibanja na tak način, kakor drugi nacionalni list, ki morajo v eni številki preklicavati, kar so v prejšnji pisali. Kako se ta obljuba strinja z izvajanjem g. Čučka, na pr.: »pisuni vihte peresa in čevkejo o diktaturi in demokraciji« (Pa vendar ne meri to morda na dr. Ražmova članek v »Prelomu« št. 11?), »takim ljudem smrdi močna volja, ki bi jim zavezala nergaška usta«, »ni človeka, ki bi takega malkontentnega človeka prijel za vrat in vtaknil na prisilno delo«, »dajte si vzeti ta opomin in nauk k srcu (scil. da se takemu nergaču lahko kaj hudega zgodi), kajti mi mladi ljude smo v svojem impulzu večkrat zelo nepreračunljivi«, »ampak mi bojovníki smo lepo tiho in se pripravljamo na obračun«, »in ko bo nekega dne vsega tega dovolj, pa bo, kar bo; homo pač udaril nekoliko in pomedli z vsemi temi nergači«, to presoditi prepuščam javnosti sami. Na vsak način pa se poslužuje g. Čuček v svojem članku besedi, iz katerih zveni razločno namigavanje na obračun na pestjo; to pa je fašistična manira. Podčrtana mesta je podčrtal že g. Čuček.

Kar se tiče mrtvila med ljubljansko inteligenco, gospod urednik, pa mislim, da list, ki prinaša take grožnje, kakor jih našteva g. Čuček, ki je še v št. 11 »Preloma« hvalil avtoriteto, po naravni, ne morda po zgagarski logiki ne bi smel iskati sodelavcev med izobraženstvom.

Meni je vseeno, je-li je g. Čuček štel tudi mene med zgagarje in zdražbarje, ali tega ni storil, kajti njegov članek bi mi v prvem primeru kvečjemu lahko služil kot priloga, če bi prosil za orožni list, zdi se mi pa, da ukrenete koristno, ako opozorite sodelavce te vrste, da so se dolžni pokoravati evropskemu pravnemu čutu, ki je tudi pri nas v obilni meri reguliran v kazenskem zakoniku. Če bi bil člen gibanja »Boja«, bi Vas tudi prosil upoštevavanja, da s sličnimi prispevki »Prelom« ne bo pridobil simpatij za novo zarjo reda in zakonitosti v smislu uvodnika v št. 29.

V Kranju sem v nepoznanju programatične izjave »Boja« in iz teoretične simpatije do gibanja daroval v Vaš tiskovni sklad 100 Din. To darilo preklicujem in Vas prosim, da pošljete gornji znesek II. rudarski skupini v Trbovljah, da ga uporabi za revne rudarje.

Prepričan, da boste tej moji prošnji brez nadaljnega ustrežli, beležim z izrecnim dovoljenjem, da smete to moje pismo v »Prelom« objaviti.

Z odličnim spoštovanjem

Dr. Štempihar Ivo.

Jesenice, dne 7. septembra 1934.

slovensko nacionalistično usmerjena, odklanja vsako slepo drvenje za dnevnimi gesli, jemlje politiko kot resno stvar in se z resnim studijem njenih vprašanj pripravlja za javno delo. Nazori, kakor jih srečavamo v članku, so zato med slovensko mislečo mladino osamljen pojav. Ob vprašanju naše mladine in njene usmeritve bodo morali voditelji »Boja« spoznati, da so zaman vsa prizadevanja, pridobiti resnejši del te mladine, dokler ne razčistijo neka osnovna politična vprašanja.

Poziv

Odboru visokospoštovanega društva

»SOČA«

v Murški Soboti.

Na Vaši proslavi dne 5. t. m. je govornik, ki je zastopal g. predsednika Saveza emigrantov, ponovno rabil v svojem govoru vzporedno izraza »slovenački dialekt« in »srpski« odn. »hrvatski jezik«.

Kot reprezentanca prekmurskih akademikov ne moremo mimo dejstva, da se nekdo javno izraža tako omalovažujoče o našem jeziku, ki je ustavno priznan kot enakopraven s srbskim in hrvaškim. Njegovo označevanje kot narečje vzporedno z označevanjem srbsčine oz. hrvaščine kot jezika štejemo za žalitev narodnega ponosa vsakega Slovenca in vsakega pravičnega Jugoslovana.

Pokret za osvoboditev Primorja in Istre visoko spoštujemo. Vendar pa ne moremo dopustiti, da bi se istočasno odrekale Slovencem v Jugoslaviji najelementarnejše pravice, kajti kako naj ima za nas razumevanje inostranstvo, če ga nimajo ostali Jugoslovani?

Prosimo in pozivamo visokospoštovano društvo »Soča« v Soboti, da zavzame v tej zadevi jasno stališče in ga sporoči vsej javnosti, ki je zvedela za omenjene besede na »Sočini« prireditvi.

Z odličnim spoštovanjem

Za: Klub prekmurskih akademikov v M. Soboti

Vladimir Škrlak, t. č. predsednik.

Vogrinič Frane, t. č. tajnik.

To se mora popraviti

Prajeli smo in objavljamo:

Minulo soboto, nedeljo in ponedeljek se je mudil v Ljubljani g. Vidaković, podpravnik belgrajske občine in predsednik Zveze društev jugoslovanskih občinskih nameščencev. O njem gre glas, da je mož visoke naobrazbe, njegova posebna stroka je sociologija; peča se zlasti s statistiko. V soboto dopoldan se je udeležil zborovanja odposlancev enajstoro organizacij ljubljanskih občinskih nameščencev v veliki magistratni dvorani in na njem tudi govoril. Med drugim je povedal, da so se po njegovih ugotovitvah cene življenjskih potrebščin v naši državi od 1. 1929. znižale za 12%. Minister socialne politike g. dr. Novak da se je temu začudil, češ, da so se po ugotovitvi ministrstva znižale za 20% po indeksu, ki ga mu je predložila zagrebška delavska zbornica, pa celo za 48%! Naravno, da je ta vest vzbudila vihar ogorčenja. Sklenjen je bil soglasno protest na osrednje tajništvo delavskih zbornic v Belgradu zoper tako zastopanje delavskih in sploh konsumentskih koristi se strani delavskih zbornic. Občinski nameščenci, uradniki kakor delavci, utegnejo imeti radi tega občutno škodo, ker se vrši preuvrstitev uslužbencev na plače v smislu novih zakonov o občinah na podlagi ministrstvu predloženih podatkov. Celó v primeru, ako bi vzelo ministrstvo za podlago prerez (povprečni znesek) vseh treh citiranih ugotovitev, bo ta znašal še vedno 28%, torej za 8% več kakor ugotovitev samega ministrstva. Nedavno tega je dal Mussolini objaviti indeks, po katerem so se cene življenjskih potrebščin v Italiji od 1. 1929. sem znižale za 25%; dotično poročilo s ponosom povdarja, da te višine ni dosegla nobena druga država. Zagrebška delavska zbornica je torej odnesla rekord, saj je prekosila celo samega Mussolinija. Toda znano je, da Mussolini rad hvasta, pa je ne le verjetno, ampak bo precej točno, da je od njega razglašen odstotek prej previsok kakor prenizek, saj je znano, da se je življenjska raven zadnja leta v Italiji močno znižala. Same številke indeksa pa še nič ne pomenijo, ako se ne upošteva obenem tudi služek, ki je zadnja leta močno padel. Ne vem, kje pobirajo gospodje pri zagrebški delavski zbornici svoje podatke, a gotovo je, da so se močno urezali. To napako je treba takoj popraviti. Zganiti bi se morala tudi ljubljanska zbornica in povedati svoji zagrebški sestri, da tako ne gre.

— t —

O „Prizadu“

privilegirani izvozniki družbi, je povedal predsednik Združenja trgovcev v Mariboru Ferdo Pinter na obnem zboru Zveze trgovskih združenj v Konjicah tole, kakor posnemamo po »Trgovskem listu«:

»Pri nas se začnjenja sedaj še monopoliziranje trgovine.

Načelno takšno urejevanje trgovine po državi ni niti nemogoča niti škodljiva stvar, a le takrat, kadar se vse narodno gospodarstvo ureja po določenem gospodarskem načrtu.

Pri nas pa ne le nimamo takega načrta, ampak ni niti pravega prizadevanja, da pridemo iz kaosa. Nasprotno se kaos še povečuje in izdajajo se nasprotujoče odredbe, da more dobiti človek vtisk, kakor bi država sama sebi nagajala. Vsi vemo, kako je bilo z žitnim monopolom in ime »Prizad« nima pri nas zvenka. Kljub temu pa se sedaj že zopet čujejo nevesele stvari o njem. Tako vlada med sadnimi izvozniki veliko nezadovoljstvo z letošnjim izvozom jabolk, in trgovci so zelo vznemirjeni, ker ne vedo ali bodo imeli kaj koristi od nakupa in prodaje jabolk za izvoz v Nemčijo ali ne.

Prizad, ki je edini privilegirani izvoznik, ni pravočasno poslal izvoznic in ogromno sadja se je pokvarilo, sedaj so pa že druge države prišle na nemški trg z jabolki. In zakaj te napake! Ker se ne dela po določenem gospodarskem načrtu!

Kakor veste, daje Nemčija naši državi uvozno premijo 75 par za 1 kg jabolk, ki se, kakor mi je znano, pri nakupu upošteva, kar je tudi pravilno. Toda le 50 par, ker 25 par dobi »Prizad« kot provizijo in zakaj, zato, ker korespondira in piše izvoznice. »Prizad« ima dovoljenje za 1300 vagonov. Ako računamo, da dobi »Prizad« premije le po 25 par od kg, znaša to lepi znesek 3.250.000 Din. Ali bi za »Prizad« ne bilo dovolj 5 par, saj režije nima! In še to bi zneslo 50.000 Din.«

»Jezik« brez prilastka je (namreč) zelo odmišljen pojem; da dam tej besedi meso in kri, moram povedati: kateri jezik? Kajti človeštvo govori mnogo jezikov, vsak človek je pa samo enemu dolžnik za vse. Drugi jeziki nam morejo biti znani ali neznani, bližji ali tuji, koristni ali nekoristni in utegnejo, po svojem razmerju do nas in po našem razmerju do njih, mnogo ali malo vplivati na nas; jezik, v čigar oblasti je vključeno naše notranje bitje za nazaj in za naprej, tako da se mu brez usodne pohabe ne moremo odtujiti, je pa izmed vseh samo eden: naš podedovani jezik, jezik naše mladosti, jezik dojmov in doživetij vsega našega življenja, jezik naše vsakdanje okolice, sredi katere rastemo, dozorevamo in odmiramo.

Vladimir Levstik v članku Poslanstvo Besede, Zvon št. 2, 1934.

MALI ZAPISKI

Prepovedan list.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi list »Freie Presse«, ki izhaja v Lodzu na Poljskem.

Važna obsodba.

Okrožno sodišče v Zagrebu je obsodilo dne 11. t. m. zaradi razširjanja protidržavnih letakov s podpisom Hrvaške kmečke stranke na Hrvaškem odvečnika dr. Ivana Pernarja na dve leti in pol, tiskarja Vladimira Horvata na dve leti, Jurija Horvata na poldrugo leto, Andreja Rasporja, Andreja Hršaka in Ludovika Ivekovića na eno leto, Karla Šejkota in Lenko Štimac pa na 10 mesecev zapora.

Iz prelomljene stilistike g. Čučka.

»... mi mladi ljudje smo v svojem impulzu zelo nepreračunljivi...«

Kolikor se tiče pisca mu radi verjamemo, mu moramo verjeti, saj vidimo, da ni računati z njim.

»Čudim se slovenskemu ljudstvu, da... ni vse te „učene“ smetane zgnetto v maslo in vrglo preko plota.«

Ta izvirna misel prihaja od impulzivne nepreračunljivosti zgolj. Naše ljudstvo je pa pač neimpulzivno preračunljivo in ne meče masla čez plot.

»In ko nam bo lepega dne vsega tega dovolj, kar pa žalibog ni več tako daleč...«

»Žalibog« ni torej več daleč tisti lepi dan? G. Čuček je kar v strahu pred njim, pred tistim lepim dnevom. To je tista nepreračunljivost, ki je »nihče ne ustavi«, kadar si tak nepreračunljivec »lajša razgreto glavo«.

Morebiti pa le tisti dan ne obeta, da bi bil kdovekaj lep?

In tako modruje g. Čuček naprej. Zelo zabavno. Priporočljivo za dolgočasne ure.

Popravek.

Po »Slovenskem biografskem leksikonu« sem posnel, da je bil Fran Erjavec rojen 4. septembra 1834. leta; dr. Anton Slodnjak pa je ugotovil v novi izdaji njegovega zbranega dela datum 9. septembra, kar s tem popravljam.

A-a.

Urednik in izdajatelj Fran Radešek v Ljubljani.